

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА СВИНИНИ В УКРАЇНІ І ЗА КОРДОНОМ

Коломієць С.М., к.т.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

Тел. (0619) 42-05-70

Анотація – у статті проаналізовані сучасний стан виробництва свинини в Україні і за кордоном, використання передових технологій виробництва свинини на підприємствах агропромислового комплексу України.

Ключові слова – виробництво, технологія, свинина, технологічні процеси, техніко-економічні показники.

Постановка проблеми. Розвиток тваринництва в Україні зазнає суттєвих труднощів, в першу чергу пов'язаних з фінансуванням. Уряд України приймає програми розвитку тваринництва, проводить часткове дотування сільгосп-виробників, але ринок виробництва продукції тваринництва і свинарства утому числі знаходиться у кризовому стані.

Тільки великі підприємства, які мають замкнутий цикл виробництва, можуть собі дозволити впроваджувати сучасні технології виробництва свинини. Рентабельність виробництва свинини у таких господарствах досягає 40...60%, але це мало впливає на розвиток свинарства України в цілому. Галузь потребує суттєвої державної підтримки [1].

Аналіз останніх досліджень. Розвиток тваринництва є однією з перспективних і стратегічно важливих галузей України. Продукція тваринництва найбільш затребувана вітчизняним споживачем. Однак цей ринок ніяк не отримує стабільності і державну підтримку. Особливу актуальність розвиток свинарства здобуває у зв'язку з непередбачуваністю і небезпекою виникнення пташиного грипу. Розповсюдження зараження пташиним грипом більш непередбачуване ніж зараження тварин іншими хворобами, так як часто це відбувається під час міграції диких птахів. У зв'язку з цим свинарство виглядає більш перспективно, як альтернатива птахівництву [2].

Формулювання цілей статті. Ціль статті – аналіз сучасного стану виробництва свинини в Україні і за кордоном, окреслення шляхів подальшого розвитку технологій виробництва свинини.

Основна частина. В умовах переходу до ринкових відносин свинарство України переживає важкі часи. Це помітно по різкому зниженню поголів'я тварин, зниження виробництва свинини, зношуванні

матеріально-технічної бази, порушенні інфраструктури тваринницьких підприємств, посиленні конкуренції з боку закордонних виробників свинини.

Рівень споживання м'яса в Україні за останні роки склав у середньому біля 30 кг на людину (з них 10...12 кг - свинина), що значно нижче показників 1990 року (68 кг). Ріст виробництва м'яса птиці за останні роки і імпорту в Україну дозволив підвищити рівень споживання м'яса. Це наближає вітчизняного споживача до середнього показника споживання м'яса у світі, але значно поступається показникам інших європейських країн – Голландія (180 кг), Угорщина (120 кг), Німеччина (86 кг), Польща (78 кг) і т. і. За прогнозами продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), середній вжиток м'яса зросте до 41,7 кг на людину у рік, у тому числі свинини – 16,3 кг.

За час світової економічної кризи в Україні значно знизилася кількість племінних господарств, а разом з цим генофонд тварин і якість продукції тваринництва.

Поряд з іншими причинами, дефіцит кормів і ріст цін на них привели до росту собівартості виробництва продукції тваринництва і зниженню рентабельності вирощування худоби і птиці й, відповідно, до різкого скорочення поголів'я. До теперішнього часу, відповідно до оцінок держкомстату України, тільки сектор птахівництва має позитивні показники рентабельності.

У той же час, виходячи із приватних оцінок операторів ринку, якщо не брати до уваги дійсно збиткові господарства, те реальна рентабельність свинарства (племінного й м'ясного) у середньому становить від 25% до 40%.

З 1990 р. поголів'я свиней, і відповідно виробництво м'яса скоротилося в 2...3 рази, і на початок 2009 р. у господарствах всіх категорій на Україні налічувалося близько 6,9 млн голів свиней (у 1990 р. - 19,9 млн голів). При цьому частка свинини в цей час становить близько 35% (у забійній вазі).

З 1990 р. кардинально змінилася і структура вирощування свиней, і якщо до розпаду Радянського Союзу основне поголів'я було зосереджено в суспільному секторі, то в цей час близько 63% загальної чисельності поголів'я свиней утримується в господарствах населення.

Необхідно відзначити, що в останні роки намітилися позитивні тенденції росту у свинарстві, а саме в 2009 р. темпи росту стосовно попереднього року склали +6,6%.

Разом з тим, з огляду на непередбачуваність поведінки ринку тваринницької продукції (пташиний грип, нестабільність цін на енергоносії і комбікорми, цінова політика відносно м'яса, проблеми зі збуту вітчизняної тваринницької продукції на зовнішньому ринку,

нелегальний імпорт м'яса і м'ясопродуктів, нестабільність у зовнішній торгівлі з Росією), говорити про значні досягнення ще поки рано.

Відповідно до попередніх оцінок 2010 р., у зовнішньоторговельному обігу м'ясом і м'ясопродуктами очікується негативне сальдо, внаслідок скорочення експорту яловичини і окремих видів продуктів переробки м'яса, а також збільшення поставок живих свиней, готових м'ясопродуктів та ін. За 2010 р. експорт продукції тваринництва в грошовому вираженні, по оцінках, скоротиться на 10% стосовно 2009 р., а негативне сальдо (експорт до імпорту) за підсумками 2010 р. може скласти біля \$45 млн.

Незважаючи на певні кроки держави по становленню українського тваринницького комплексу, у тому числі прийняття різних програм, часткове дотування сільгоспвиробників, цей ринок свинарства усе ще перебуває в кризовому стані. Тільки великі свинокомплекси, які входять у концерни, що мають замкнутий цикл виробництва, можуть собі дозволити впроваджувати сучасні технології вирощування свиней і їхніх переробок.

Рентабельність вирощування свиней у таких господарствах досягає 40%...65%. Однак, це поки мало впливає на показники свинарської галузі в цілому. Галузь вимагає істотної державної і фінансової підтримки, у тому числі, низьких кредитних ставок, своєчасних виплат дотацій, урегулювання зовнішньої торгівлі продуктами тваринництва, і в остаточному підсумку - підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного м'яса, як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках.

Особливу актуальність питання розвитку свинарської галузі здобуває у зв'язку з непередбачуваністю і небезпекою розвитку ситуації із пташиним грипом. У зв'язку із цим з особливою актуальністю встає питання задоволення зростаючого попиту з боку населення на м'ясні продукти за рахунок інших видів м'яса. Свинарство в цьому плані виглядає найбільш перспективною галуззю як реальна альтернатива птахівництву.

Виходячи із затвердженої мінздравом України річної норми споживання на 1 українця свинини в розмірі 30 кг, потенційну грошову місткість ринку свинини можна оцінити в 55 200 млн грн у рік.

В останні роки галузь свинарства успішно розвивається. Зростають обсяги виробництва, поголів'я тварин у 2010 році зросло більше ніж на 10%, у порівнянні з минулим роком. Завдяки тому, що наші громадяни більшу перевагу віддають свинині ніж яловичині, цей ринок поступово розвивається [2].

Розвиток свинарства був і буде однією з перспективних і стратегічних галузей країни. Але, навіть не дивлячись на той факт, що саме продукція свинарства найбільш затребувана вітчизняним покупцем, цей ринок ніяк не знайде необхідну стабільність і державну підтримку.

На сьогоднішній день можна відзначити успішний розвиток галузі в цілому. Ростуть обсяги виробництва, поголів'я свиней виросло більш, ніж на 10%, у порівнянні з попереднім роком. Завдяки тому, що українці все-

таки більшу перевагу віддають свинині, чим яловичині, даний ринок показує позитивну тенденцію.

Проте, залишаються постійні проблеми, такі як більші обсяги імпортованого м'яса, і додаються нові, зокрема - погроза африканської чуми, що поширюється в Росії.

Свинарство в Україні можна вважати перспективною і прибутковою галуззю тому, що розвиток свинарства в нашій країні, як у питаннях технології, так і в питаннях селекції, перебуває на початковій стадії. І всі великі вітчизняні ферми домоглися гарних результатів завдяки саме закордонному досвіду, зокрема - Данії. От де дійсно процвітає високотехнологічне й розвинене свинарство. Що стосується генетики, те гшарні результати дають елітні кнури визнаних в усьому світі порід - Ландрас, Пьетрен, Макстер, Оптимус.

Це дозволяє «Сигмі» не тільки одержувати високоякісне м'ясо, але й успішно розвивати напрямок племінного свинарства, що в Україні перебуває ще на стадії становлення.

Хочеться сподіватися, що згодом українське законодавство буде більше орієнтовано на вітчизняних виробників і їхню підтримку, що дозволить українським фермерам вийти на якісно новий рівень ведення бізнесу. А Україна зможе стати державою, у якому свинарство буде процвітаючою й успішною галуззю.

Сьогодні основні країни, що імпортують нам м'ясо, - це Бразилія і ЄС, зокрема Польща й Німеччина. У загальному обсязі імпорту свинина займає в межах 36...39%. З моменту вступу України у ВТО обмежити імпорт тарифними методами стало практично неможливо. Розумним рішенням для розвитку вітчизняного свинарства було б обмеження імпорту, контроль якості імпортованого м'яса й формування законодавчої бази, що контролює дані процеси. Це дозволить оздоровити український ринок, дати новий поштовх до його розвитку, стабілізувати цінову політику, запропонувавши покупцям оптимальне співвідношення ціни і якості.

На жаль, кількість імпортованого м'яса істотно перевищує його якість, що залишає бажати кращого. Проте, його низька вартість стає вирішальним фактором для багатьох переробників, змушуючи споживачів здобувати продукцію, зроблену саме із цього м'яса. Вітчизняна свинина завжди була високоякісної, але й ціна її вище. Українські закони як і раніше не досконалі, що сприяє агресивному імпорту низькосортної дешевої свинини. Очевидно, що без підтримки держави, тваринництво відродити дуже складно. Потрібне прийняття цілого ряду мер - як організаційних, так і фінансових. Необхідно розробити, наприклад, механізм створення пільгових умов для роботи банківського капталу в аграрному секторі економіки, регламентувати невиробничі накрутки в ціні й багато чого іншого.

Ефективність свинарства залежить від генетики, технології вирощування і годівлі, здоров'я тварин і кормів. В структурі собівартості свинини найбільшу частку складають витрати на корми (до 70...80%). Нестача поживних речовин, особливо білка, а також амінокислот, вітамінів, макро- та мікроелементів, спричиняє зниження приростів, збільшення строків відгодівлі, перевитрати кормів та, як наслідок, собівартість свинини, що вища, ніж в країнах ЄС.

Зважаючи на показники виробництва свинини на даний час, виникає запитання, чи правильно ми використовуємо той ресурс, який у нас є? За минулий рік Україна виробила зернових культур 3% від загальносвітового об'єму (так само як Бразилія і Канада), а свинини лише 0,5% (Бразилія 3%, Канада 2%).

Більше 70% свинини в Україні виробляється екстенсивно. Використовуються застарілі технології утримання та годівлі свиней, багато виробників свинини, а особливо населення, годують зерновими сумішами (кукурудза, пшениця, ячмінь) без використання білкових компонентів (соевий шрот, соєва макуха, рибне борошно, соняшниковий шрот) або незбалансованими комбікормами за амінокислотами, вітамінами макро-, мікроелементами.

За такої ситуації конверсія корму становить 7...9 кг на 1 кг приросту. Екстенсивне вирощування свиней не приносить прибутку або, навіть, є збитковим.

Робочою групою із числа експертів, виробничників, науковців Інституту кормів НААНУ, асоціації «Українська асоціація виробників і переробників сої», «Інституту свинарства НААНУ», НДЦ ТОВ «Єврокорм сучасна годівля» розроблено і впроваджується з листопада 2009 року модель потокового виробництва свинини «Ефективна свинарство», що включає в себе програму інтенсивної відгодівлі свиней. Результати інтенсивних технологій: витрати на корми складають 6,0...6,5 грн. на 1 кг приросту, конверсія – менш ніж 3 кг кормів.

Кінцевою метою любого виробництва є задоволення потреб споживача у тих чи інших високоякісних товарах. Не маючи можливості напряму впливати на якість та окремі властивості запропонованих йому виробів, споживач голосує своїм вибором під час купівлі того чи іншого артикулу. Не є виключенням в цьому і галузь тваринництва, яка так само підкорена бажанням споживачів.

Зміна уподобань населення та очевидне зміщення акцентів від споживання енергоємних, а тому жиромісних продуктів до більш пісних вперше була відмічена в Європі починаючи з 60-х років. На той час припадає період економічного зростання і з цим пов'язана зміна харчових пріоритетів населення Європи, адже споживання висококалорійних продуктів вже не було питанням його виживання, а обсяги фізичної праці значно скоротилися. З того часу почалися розмови про низькокалорійні

продукти та зменшення жирів у продуктах харчування. Такі переміни торкнулися і тваринництва, зокрема свинарства, наслідком чого стало появлення терміну «м'ясне свинарство», а на виробничу сцену вийшли такі виробничі прийоми, як масове впровадження системи гібридизації та різке збільшення чисельності у виробництві порід петрен, дюрок та ландрас. Наявні зміни у настроях населення були чітко оцінені також переробниками свинини, наслідками чого стала переорієнтація системи оплати за здану на забій свинину що стимулювало промисловість розробити та виготовити різноманітні прилади з експрес-оцінки виходу м'яса з туші для застосування на конвеєрах м'ясокомбінатів та у стадах для оцінки на живих тваринах.

Наразі в переважній кількості країн Євросоюзу застосовується оплата за свиней не на основі живої маси, а базуючись на фактичному виході м'яса з туші та враховуючи її масу у парному стані після забою, так звана система „SEUROП”. Такий підхід зафіксовано в ряді нормативних документах, як наприклад Директиві ЄС №3220/84 від 13 листопада 1984 року „Про визначення шкали для градації туш свиней” та №2967/858 від 24 жовтня 1985 року „Про встановлення деталізованих правил для запровадження в дію шкали для градації туш свиней”. Базуючись на даних документах, всі країни ЄС адаптували названі вимоги до своїх законодавств і в різні роки ввели у дію зазначений підхід. Тим самим було законодавчо зафіксовано бажання м'ясокомбінатів отримувати на переробку туші з підвищеним вмістом пісного м'яса і як наслідок отримувати більше прибутків від його переробки.

Реакцією переробників на цей крок було запровадження інтенсивної селекційної роботи з чистопородними тваринами в сторону відбору пізньостиглих тварин, а також масове поширення гібридизації з спеціалізацією порід на материнські, проміжні батьківські та батьківські. Стало зрозумілим, що система оцінки тварин, яка була поширена на той час, не відповідає більше потребам галузі, тому було зроблено перехід від оцінки на основі незалежних рівнів до застосування масової селекції з використанням методу BLUP, а пізніше геномної селекції. Як наслідок, було утворено національні та локальні бази даних про продуктивність тварин з заснуванням центральних серверів під контролем провідних фахівців популяційної генетики, важливі господарські ознаки отримали розраховані економічні вагові коефіцієнти, селекційні програми – економічне спрямування, а виробники – чіткі орієнтири. Одночасно з цим, племінним тваринам були надані ранги на основі селекційних індексів, станції штучного осіменіння отримали можливість купувати кращих кнурів, а виробники - прозорість у формуванні ціни на ту чи іншу племінну тварину.

Разом з тим стало зрозумілим, що отримати нежирну свинину при низькій інтенсивності росту неможливо, а збільшити інтенсивність за допомогою традиційних кормових засобів – не реально. Постало питання розробки та застосування нових компонентів корму, які у якості біологічно активних добавок сприяли б максимальному прояву продуктивності у свиней не впливаючи негативно на здоров'я останніх. При цьому, питання балансування корму і розрахунку оптимального раціону вийшло на перший план, адже тварини повинні досягти забійної кондиції до того періоду, коли почне відкладатися переважно жирова тканина. Зрозуміло, що мікробіологічна промисловість жваво відгукнулася на нові виклики і винесла на ринок велику кількість різноманітних кормових інгредієнтів, починаючи від підкислювачів і закінчуючи вітамінами, амінокислотами, пребіотиками та пробіотиками.

В даний час такі підходи прийняли майже всі основні виробники свинини в Європі, як наприклад Данія, Німеччина, Франція, Іспанія, Польща та інші. Велика робота була проведена у 2004 році під час реалізації Європейського проекту PIGCLASS, направленою на допомогу новим членам при переході на відповідну систему. Підготовчі роботи з розрахунку можливих переваг та втрат для різних операторів ринку виробництва свинини були проведені у Російській Федерації 2008 році, де наразі вводиться в дію державний стандарт з інтеграцією подібних принципів.

Чи є в цьому процесі місце для України? На жаль в Україні діє абсолютно інша система стимулювання виробників свинини, так як м'ясокомбінати здійснюють оплату за свиней виходячи з їх живої маси незалежно від того, скільки фактично м'яса буде отримано від їх переробки. Нормативним документом при цьому є ДСТУ 1213-74 в якому передбачена досить „груба” градація туш за класами, однак не на основі виходу м'яса з туші, а за товщиною шпику та деякими іншими критеріями. Така ситуація призвела до того, що виробникам в основному немає сенсу вкладати гроші в організацію виробництва свинини на гібридній основі, а племпідприємствам не цікаво впроваджувати новітні методи оцінки свиней та й взагалі не цікаво займатися селекційною роботою навіть маючи відповідний статус.

В такому світлі стає зрозумілим панування однієї породи в Україні (до 80%) і не визиває дива так звана „чистопородна” відгодівля, що в сучасному свинарстві вважається анахронізмом. Наявність виробничої піраміди є по суті формальністю, адже дубляж племрепродукторами функції племзаводів і відсутність через це масового помісного молодняку для відгодівлі є абсолютним наслідком ситуації, що сталася. Оцінка свиней на основі лише „Інструкції з бонітування” не дає змогу прискорити селекційний процес, а відсутність сучасної системи оцінки з організацією центрального сервера та підрахунком селекційної цінності свиней на основі